

БОЛАЛАР МУСИҚА МАКТАБЛАРИДА МУСИҚИЙ-НАЗАРИЙ ФАНЛАРНИ ЎҚИТИШДА ИННОВАЦИОН ТЕХНОЛОГИЯЛАР ВА МЕДИА ВОСИТАЛАРНИ ҚўЛЛАГАН ХОЛДА ИНТЕРФАОЛ ДАРС ШАКЛЛАРИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ УСУЛЛАРИ

Пайзиева Дилноза Абдурасул қизи
Тошкент шаҳар 24-сонли БМСМ
муסיқий-назарий фанлар ўқитувчиси
Тошкент, Ўзбекистон

АННОТАЦИЯ

Мақолада болалар муסיқа мактабларида муסיқий-назарий фанларни ўқитишда инновацион технологиялар ва медиа воситаларни қўллаган ҳолда интерфаол дарс шакллари ташкил этиш усуллари амалий натижалар асосида ёритилади.

Калит сўзлар: *Болалар муסיқа мактаблари, педагогика, инновация, технология, интерфаол, “Сольфеджио”, “Муסיқа адабиёти”, “Муסיқа тинглаш”, технологик харита, синтезатор, синестезия, проектор, ИКТ, интерфаол доска.*

АННОТАЦИЯ

В статье на основе практических результатов освещаются методы организации интерактивных форм урока с использованием инновационных технологий и медиа средств при преподавании теоретико-музыкальных предметов в детских музыкальных школах.

Ключевые слова: *Детские музыкальные школы, педагогика, инновации, технология, интерактивный, «Сольфеджио», «Музыкальная литература», «Слушание музыки», технологическая карта, синтезатор, синестезия, проектор, ИКТ, интерактивная доска.*

ABSTRACT

In the article, the methods of organizing interactive lesson forms using innovative technologies and media tools in the teaching of music-theoretical subjects in children's music schools are covered based on practical results.

Keywords: *Children's music schools, pedagogy, innovation, technology, interactive, "Solfeggio", "Musical literature", "Listening to music", technological map, synthesizer, synesthesia, projector, IKT, interactive desktop.*

КИРИШ

XX-XXI аср мусиқа педагогикасида муҳим ва ахамиятли инновациялардан бири бу албатта компьютеризация ва информацион технологиялардан фойдаланишдир. Мусикий педагогика ҳозирги кунда компьютерлашган бўлмаслиги мумкин эмас.

Замонавий педагогикада интерфаол дарс жараёнларини шакллантиришда бир қанча расмий хужжатларни олиб бориш, баҳолаш тизимидаги инновацияларни жорий этилаётганига гувоҳ бўламиз. Шундай инновациялардан бир бу дарснинг *“технологик харита”*¹ си технологиясидир.

Дарснинг “технологик харита” си бу анъанавий дарс режасининг аналоги бўлиб, уларнинг фарқи шундан иборатки, тўғри ташкил этилган “технологик карта” педагогга дарс жараёнини қайси технологиялардан фойдаланган ҳолда, қайси шаклда ташкил этиш ва қандай ахборот ресурслари, техникалардан фойдаланиш бўйича кўрсатма беради. “Технологик карта” да дарснинг шакли, қўлланиладиган ўқув технологиялари, манбалар рўйхати, техника воситалари, педагог ва ўқувчиларнинг ўзаро ҳаракатлари аниқ кўрсатилади.

Синтезатор. “Сольфеджио” фанида ўқувчиларни эшитиш қобилиятини “очиқ” қилиб тарбиялашда синтезатор асбобининг ахамияти жуда катта. Синтезатор асбобидан “Сольфеджио” дарсларида фойдаланиш кўп йиллар давомида Ҳориж мамлакатлари амалиётида синалиб келинаётган тажрибадир. Маълумки шу вақтга қадар “Сольфеджио”, “Мусиқа адабиёти” фанларида амалий мусиқа асбоби сифатида фортепиано назария ўқитувчиларининг таянч асбоби ҳисобланган. Барча мусикий мисоллар, куйлар фақатгина фортепианода чалиб кўрсатилган. Бу эса ўз-ўзидан ўқувчиларни эшитиш ва куйлаш қобилиятини клавишли асбобга боғланишига сабаб бўлади. Ҳориж мамлакатларининг тажрибалари асосида амалиётимизда (24-сонли БМСМ, халқ чолғу бўлими ўқувчиларида) синтезаторни тажриба сифатида қўллай бошланди. Батаҳқиқ ушбу замонавий асбобни “Сольфеджио” фани хонасида пайдо бўлиши биринчи навбатда ўқувчиларда ижобий кўтаринки кайфиятни ва жуда катта қизиқиш уйғотганини гувоҳи бўлинди. Бу эса ёш авлоднинг доимий янгиликларга очиқлигига яна бир далил бўлди десак муболаға бўлмайди.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

“Сольфеджио” фанида синтезатордан фойдаланиш албатта таълим олувчиларни ушбу асбоб билан таништиришдан бошланди. Унда аввал

¹ <https://ru.wikipedia.org/wiki/>

куйланган куйлар синтезаторнинг “Voice” функцияси ёрдамида турли асбобларда ижро этиб кўрсатилди. Ўзлари куйлаган куйларни турли тембрларда янграши ўқувчиларда катта таъсурот уйғотди. Шу билан бир қаторда турли асбобларнинг тембрларини осонроқ эслаб қолишлари кузатилди. Ижобий кўрсаткичлар билан бир қаторда қийинчиликлар ҳам юзага келинди. Бундай вазият асосан куй ёки товушқаторларни куйлашаётган вақтда жўр овоз фортепиано тембрида эмас, бошқа асбоб тембри танланганда юзага келиб, бунинг асосий сабаби ўқувчиларнинг доимий фортепиано асбоби жўрлигида куйлашлари, эшитиш қобилиятини “очиқ” эмаслиги, онг остида ўқувчилар ўз овозлари ва бошқа асбоб (скрипка, гитара, дамли чолғулар) билан унисон куйлашга тайёр эмасликлари билан ифодаланади. Скрипка ёки дамли чолғулар жўрлигида товуш қатор ва секвенция куйланган вақтда 60% ўқувчилар томонидан бундай машғулот жуда қийин қабул қилинди. 40% ўқувчи томонидангина қизиқиш кузатилди. Сабаби 40% ўқувчиларни куйлаши ва интонацияси яхши ўқувчилар ташкил этганлиги. Шунинг учун ҳам уларда янги тембрлар билан жўрликда куйлаш қийинчилик уйғотмади. Лекин дарслар жараёнида доимий равишда синтезаторда турли тембрларда жўрлик қилиш орқали қолган ўқувчиларда ҳам ижобий натижалар кузатила бошланди. Синтезатор асбобининг яна бир муҳим функцияларидан бири бу “Style Song” бўлиб, унда турли йўналишдаги мусиқа ритмлари берилган. “Style Song” ва “Автоаккомпонимент” функциялари ёрдамида маълум бир куйга танланган йўналишда аккомпонимент қўшиб ижро этиш мумкин. Бундай тажриба ўз ўзидан ўқувчиларга аввал нотаниш бўлганлиги сабабли маълум даражада қийинчилик юзага келтиради. Аммо иккинчи, учинчи машғулотлардан сўнг ўқувчилар тез ўзлаштира бошлашди. Шу билан бирга джаз, поп каби мусиқий услублар ҳақида бошланғич билим ва кўникмалари шакллантирилди. Синтезаторда метроном ва темпни тезлаштириш ва секинлаштириш каби “Сольфеджио” фани учун жуда муҳим функциялар мавжуд бўлиб, метрономни тезлигини созлаган ҳолда ўқувчиларни бир маромда дирижёрлик қилишларига ёрдам беради. Ушбу тажрибани илк қўллаётганила бошлангани боис ўқувчиларнинг имкониятлари ва бошқа вазифаларни инобатга олиб синтезатор ёрдамида ўқувчилар билан иложи борица кўпроқ амалий вазифаларни бажаришга ҳаракат қилинди. “Сольфеджио” фанида ушбу инновацион мусиқий техникани қўллаш илк қадамлардан бири бўлганлиги сабабли, яна кўпгина жараёнлар устида ишлаш талаб этилади. Синтезатордан “Сольфеджио” курсларида фойдаланиш бўлажак ёш мусиқачиларни биринчи навбатда

интонациялаш жараёни билан параллел равишда доимий бошқа асбобларнинг тембрига жўр бўлиш орқали “товуш рангбаранглиги” хиссини ривожлантириш, ижрочилик маҳоратини ошириш, ритм хисини уйғотиш каби муҳим вазифаларни бажариш имкониятини беради. Шу билан бир қаторда ўқувчиларни янги мусиқий техникаларга очиқ муносабатда бўлишини, “Сольфеджио” фанига нисбатан янгича назар ва муносабатни таъминлайди.

Интерфаол доскалар. Интерфаол доска ҳозирги кунга келиб педагогика ва кўпгина соҳаларнинг долзарб иш қуроли сифатида гавдаланиб келмоқда. Сир эмаски медиа техника соҳаси кундан кунга ривожланиб, янгиланиб бораёпти.

Ҳориж ҳамкасбларимизнинг фаолиятини кузатишларимиз натижасида интерфаол доскаларнинг сенсорли моделларини мусиқа таълимида ҳам қўлланилиб келинаётганига гувоҳ бўлдик. Ушбу сенсорли интерфаол доскалар ёки интерфаол панеллар худди смартфон, планшет каби ишлайди. Фақат улар доска кўринишида бўлади. Агар уларни аввалги мусиқий электрон доскалар билан солиштирадиган бўлсак, сенсорли доскаларда турли мусиқий дастурлардан, интерактив электрон қўлланмалардан фойдаланиш имконини беради. Сенсор доскалар бевосита компьютер ва проектор ускуналарини уланиши орқали қўлланилади, сенсорли панелларнинг афзаллиги шундаки улар проекторсиз дастурларни флеш карта орқали панелга кўчириш ёрдамида турли вазифаларни бажариш мумкин. Бундай сенсорли панеллар албатта ўқувчилар билан ишлашда катта имкониятларни очади.

Ритмик карточкалар ва “Карл Орф асбоблари”ни қўллаш. Турли ритмлар келтирилган бир қанча карточкалар асосан дарсда ритмик гуруҳлар билан ишлашда қўлланилади. Бундай карточкалар турли ўлчов бирлигига мўлжалланган бўлиб, уларни ўрнини ўзгартириш орқали турли комбинацияларни ҳосил қилиш мумкин. Ритмли карточкаларни қўллаш жараёни жуда қизиқ бўлиб, ўқувчилар турли ритмик фигурацияларни катта қизиқиш билан ижро этишади. Ритмик гуруҳлар келтирилган карточкалар аввал осонроқ кетма кетликда қўйиб чиқилиб, сўнг уларни нисбатан мураккаб ритмик гуруҳлар берилган карточкалар билан алмаштириб борилади. Ритмик карточкалар ритмик машқ ўлчовларига танлаб олинган бир нечта куй фонида ҳам бажарилса бўлади. Бу ҳолатда ўқувчилар ритмик гуруҳларни оддийдан аста секин мураккаблашиб борган ритмик гуруҳларни партага зарб бериш, чапак чалиш, чертиш каби зарб услублари орқали ижро этишади. Ритмик машқлар устида ишлаш “Сольфеджио” курсида муҳим тамойиллардан бири бўлиб, ҳар бир дарсда мунтазам равишда ритмик машқларга вақт ажратиш жуда

зарур. Бу шаклда ритмик гуруҳлар устида ишлаш ўқувчилар томонидан қизгин қабул қилиниб, куйлар устида ишланган вақтда ушбу машқнинг фойдаси яққол сезилди. Ўқувчилар нотаниш куйларни нотадан ўқиш тезлиги, тўғри дирижёрлик қилиш, хиссаларни сезиш, каби муҳим амалий кўникмалар яхшиланишига кўмак бўлади. Куйлаш ёки маълум бир куй ижро этиш вақтида ижрочи ритм ва метрни ҳис қилиши муҳим аҳамитга эга. Метро-ритм хиссини ривожланишида “Орф асбоблари”² дан фойдаланиш ўз самарасини кўрсатган услублардан бири ҳисобланади. “Карл Орф асбоблари” рўйхатига қуйидаги асбоблар киради:

- глокеншпиллар;
- ксилофон
- металлофон
- резанаторли пластиналар
- литавра
- барабан-стол
- бумвейкерлар
- орф колотушкалар

Юқорида келтирилган асбоблардан фақатгина ксилофон, резанаторли резиналар, барабан-стол, бумвейкерлар, орф колотушкалар ва доира асбобларидан амалиёт жараёнида фойдаланиб кўрилди. Сабаби мақсадимиз турли зарбли-шовқинли асбоблар ёрдамида куйланаётган куйга усул бериб туриш бўлиб, ксилофон ва бумвейкерлар маълум диапазонга эга асбоблар. Шу билан бирга турли куйларни куйлаш вақтида ўқувчилар доира, шиқилдоқ, учбурчак, маракас каби асбобларни ҳам қўллаш ёрдамида усул бериб турадилар. Бунинг учун аввал куй устида 2 дарс давомида пухта ишланади, шундан кейингина усул бериб куйлашга ўтилади. Ушбу тажриба ҳам ижро жараёнига ўзгача кайфият бағишлаб, ўқувчиларда янги куйларни ўрганишга қизиқишлари, ансамбль ижрочилигига яқин ҳолатни ҳис этишлари, куй ҳиссасини ҳис қилиш каби муҳим кўникмаларни пайдо қилади. Дарсда шундай амалий машқларни бажариш “Сольфеджио” курсини ижро амалиётига яқин фан сифатида намоён этади. Шунини таъкидлашимиз жоизки, юқорида келтирилган амалий машқлар батаҳқиқ 2-3 дарс мобайнида пухта ўрганилган куйлар устида бажарилди. Сабаби бундай машқлар ўқувчилар учун янгилик бўлиб, уни сингдириш ва

² Система детского музыкального воспитания Карла Орфа: Сб/ Под ред. Л. А. Ларенбойма. – Л.: Музыка, 1970.

кўникма ҳосил қилиш учун, ўқувчилар ҳиссаларни ҳис этиб унга мос усулни беришлари учун олдиндан таниш бўлган куй танланиши лозим.

Амалиёт давомида шуни гувоҳи бўлдики, бошланғич синф ўқувчилари (1-2-синф ўқувчилари назарда тутилади) бир куй устида турли машқларни (транспозиция, усул бериб куйлаш, аккомпонимент билан куйлаш) бажаришлари учун бир куй устида турли машқларни бажара олишлари учун ўша куй устида 2 дарс мобайнида пухта ишланади.

Эшитиш қобилиятини ривожлантириш ва унга ҳизмат қилувчи тренажёр дастурлар. Эшитиш қобилияти – муסיқачининг энг асосий ва муҳим кўникмаси ҳисобланади. “Сольфеджио” фани эса бунга ҳизмат қилувчи асосий фандир. Муסיқий идрок, муסיқани тинглаш кўникмалари инсон болалигиданок сингдирилиши лозим. Бу кўникмалар қанчалик барвақт ва тўғри тарбияланилса шунчалик ўз самарсаини беради. Муסיқачида муסיқа эшитиш қобилияти бадий муסיқа тинглаш жараёни орқали тарбияланади. Дарс жараёнида мунтазам халқ ижоди, композиторлик, турли давр бадий муסיқа намуналарини тинглаш ўқувчиларда ички эшитишни ҳам ривожлантиради. Ички эшитиш овоз иинтонациянинг тозалигига ҳизмат қилувчи омиллардан биридир. Дарс жараёнида тингланиладиган намуналар бевосита оригинал кўринишда бўлиши муҳимдир. Бу борада “Муסיқа адабиёти” фанинг аҳамияти ҳам катта. Муסיқа тинглаш жараёнида ижрони видеолавҳалар билан кўриб тинглаш ўқувчиларда муסיқани қабул қилиш идрокини шакллантиради. Эшитиш қобилиятини ривожлантириш ва тестлашда муסיқий тренажёр мобил дастурлар ҳозирги вақтга муסיқачилар орасида кенг тарқалган дастурлардан бири ҳисобланади. Муסיқий тренажёр дастурлар ёрдамида муסיқачилар ўз эшитиш қобилиятларини ривожлантиришлари ва уни тест қилиш имкониятига эга бўладилар. Эшитиш қобилияти учун тренажёрлардан “Сольфежио” фанида барча синф ўқувчиларида қўллаш мумкин. Амалиёт давомида биз 1-2 синф ўқувчиларида асосан Jungle music дастуридан, катта синфларда эса Россиялик дастурчилар томонидан ишлаб чиқилган “Идеальный слух”³ сайтидан фойдаланилди.

Jungle music дастури ўйин шаклида тузилган бўлиб, ушбу ўйин орқали асосан нота саводи ва ноталарнинг оҳанги устида ишлашга ёрдам беради. Бу ўйинли дастур асосан ортда қолаётган, ноталарни эслаб қолиши қийин кечаётган, дарс шакли индивидуал тарзда олиб борилаётган ўқувчилар устида тажриба сифатида қўлланилди. Натижа эса жуда қониқарли бўлиб, биринчи

³ <https://идеальныйслух.рф/>

навбатда ўқувчини ўзига нисбатан ишончини ортиши, дарсга бўлган қизиқиш, ноталарни осонроқ ёдда қолиши ва уларни интонация қилишда яхшиланишлар акузатилди.

“Идеальный слух” сайтидан эса асосан юқори синф ўқувчиларида қўлланилиш мақсадга мувофиқдир. Сайт дастурида мусиқа назариясининг барча босқичлари гуруҳларга бўлиниб чиқилган: интерваллар, учтонлар, гаммава ладлар, учтовушликлар, учтовушликлар айланмалари, характерли интерваллар, доминантсептаккорд ва унинг айланмалари, етакчи септаккордлар. Хар бир гуруҳ тестларида даражаси ва кўринишларини танлаш имкони мавжуд. Мисол учун интервал мавзусида барча интерваллар берилган ва уларни орасидан баъзиларини танлаб олиш (ўтилган мавзуга қараб) ёки барчасини танлаш (йил якунида, назорат дарсларида) имкони мавжуд. Кейинги босқич интервалларни мелодик ёки гармоник ҳолатини танлаш. Сўнгра тренажёр ёки тестни танлаш. Мазкур дастурдан ўқувчилар ҳам мустақил, ҳам ўқитувчи, синф билан бирга ишлашлари мумкин.

Албатта ушбу дастурлардан мунтазам барча дарслар давомида фойдаланишни иложи йўқ. Сабаби “Сольфежио” ва “ЭМН” фанларига ажратилган вақт чегараланган бўлиб, дарс вақтининг ҳажми гуруҳдаги ўқувчилар сонига ҳам боғлиқ. Шу туйайли ҳам юқорида айтилган мусиқий дастурлардан ўтилган мавзуларни мустаҳкамлаш, назорат дарсларида қўлланилди.

“Мусиқа адабиёти” фанини ўқитишда медиа техникалар, интернет ресурслари жуда катта аҳамиятга эга. “Мусиқа адабиёти” ва “Мусиқа тинглаш” фанларида ўқувчилар маълумотни ҳам визуал, ҳам вербал олишлари муҳим омил ҳисобланади. Маълумот бир вақтнинг ўзида ҳам визуал ва вербал қабул қилинганда ҳотирада чуқур муҳрланиб қолади.

Бунинг учун бизга албатта компьютер технологиялари, интернет ресурслари ва турли медиа техникалар катта хизмат кўрсатади.

Мавзуларни слайдлар, композиторлар тасвири туширилган расмлар, асар ижросининг оригинал варианты ижроси тасвирланган видеоларҳаларни кўрсатиш, композитор ҳақида қизиқарли фактларни келитириш, уни ижод қилган даври билан таништириш, бевосита ўша даврнинг бошқа санъат турлари ва уларнинг умумий жихатларини солиштириш каби тажрибалар ўқувчиларни диққат эътиборини кучайтиради.

Мусиқа ифода воситалари, мусиқий шакл, жанрлар мавзусини ўтишда интернет тармоқларидан олинган турли қиёсий диаграммалар, слайдлар ва

Ўқитувчининг ҳар бир маълумотни амалий асослаб бериши, кўрсатиши ўқувчиларни нега ушбу фанни ўрганишлари ва ўтилаётган мавзулар уларнинг амалиётида қандай аҳамиятга эга эканлигини бир мунча тушуниб етишига ёрдам беради. Бир қарашда бу унчалик муҳим кўринмасда ўқувчиларнинг маълумот қабул қилишининг психологик томонларини билиш жуда катта аҳамиятга эга. Ҳозирги вақтда ёш авлодга берилаётган ахборотни тўғри талқин қилиб бериш, уни мақсад ва мусикадаги ўрнини тушунтириш жоиз. Шундай ҳолатлардагина биз ўқувчиларимизни берилаётган ахборотларни яхши эслаб қолишларига эришдик десак муболаға бўлмайди. Бу эса ўқитувчини сўз бойлиги, фикрини аниқ ва тушунарли қилиб еткиза олиш маҳоратини ривожланган бўлиши аҳамиятлидир.

Проектор. ИКТ воситалари юқорида айтганимиздек “Мусика адабиёти” ва “Мусика тинглаш” фанларида муҳим омил, лекин уни янада катта ҳажмда кўрстиш имконини бизга проектор техникаси беради. Проекторлар компьютер ёки телефон каби мосламаларни кичик экранини катталаштириб бериш имконига эга. Компютер экранда лавҳаларни намоиш этиш бир қанча ноқулай экани ҳозирги кунда сир эмас. Проекторлар компьютер ёки телефонга уланган ҳолда тасвирни катт алаштириб беради.

Компьютерни проекторга улаган ҳолда турли вазифаларни бажариш мумкин. Мисол учун онлайн музейлар ташкил этиш, интернет ресурсларидан фойдаланиш, видео лавҳалар кўриш ва х.к.з.

Онлайн музейларни ҳар чоракда бир ёки икки мартаба ўтказиш мумкин. онлайн музейларга виртуал саёҳатни ташкил қилишимиз ўқувчиларни дунёқарашларини кенгайтишига, дарс давомида тўлиқ эътиборда бўлишлари, дарс жараёнидан завқланишлари ва энг муҳими уларда кўрилган ахборот негизида турли мустақил фикрлар, саволлар пайдо бўлганига гувоҳ бўлдик.

Слайдларда мавзунини тушунтириш. Слайдларда янги мавзунини тушунтириш ўз навбатида педагогдан дарсга аввалдан таёрланиб Power Point дастури ёрдамида слайдларни таёрлаш вазифасини юклатади. Слайд тузишни яна бир афзаллиги шундаки слайдлаш вақтида барча керак эмас маълумотлар чиқариб ташланиб, асосий керакли пунктлар қолдирилади. Мисол учун копмозиторнинг туғилган санаси, ватани, илк мусикий сабоғи, таълим олиш жараёни ва ижодий йўли қисқа тарзда слайдларга жойлаштирилади. Бу эса сезиларли равишда вақтни тежайди ва бошқа машғулотларга ҳам дарс давомида улгурилади.

Муסיқий синестезия ёхуд муסיқий графика. Муסיқа оламида Римский-Корсаков, Скрябин, Мессиян каби атоқли коипозиторлар синестетик ижодкорлар ҳисобланишади. Яъни улар товуш ва ладларни рангли тасаввурига эга бўлганлар. Мисол учун Скрябин скрипка ва труба тембрларини сариқ, қизил рангларда “кўрган”⁴. Муסיқа ва тасвирий санъатни уйғунлаштириш устида кўпгина тажрибалар, илмий ишлар олиб борилган. Натижада икки санъатни синтезлаш тарбияланувчиларда психологик, физиологик ҳолатга яхши таъсир этибгина қолмай, ижодий қирраларни очилишига ҳам туртки бўлиши исботланган. Тажрибамиз жараёнида Чайковскийнинг “Қарсилдоқ” балетидан “Ёғоч аскарлар марши” куйига, Э.Григнинг “Пьер Гюнт” туркумидан “Тонг” қисми га расм чизилди. Натижа эса куйидаги кўрсаткичларда намоён бўлди:

Чайковский “Қарсилдоқ” балетидан “Ёғоч аскарлар марши” куйига:

- 40% ўқувчилар – жигар ранг, қизил ва кўк рангларни ишлатган ҳолда ҳарбий руҳдаги расмларни
- 25% ўқувчилар – кўк, сариқ, ранглар асосида денгиз тасвирини
- 35% ўқувчилар – яшил, жигарранг, сариқ ранглардан фойдаланган ҳолда ўрмон манзаларалини тасвирлашди.

Э.Григнинг “Пьер Гюнт” туркумидан “Тонг” қисмига:

- 70% ўқувчилар – деярли барча ранглардан фойдаланган ҳолда ўрмон табиати, қушлар расмини чизишди
- 18% ўқувчилар – тоғли тбиатни
- 7% ўқувчилар – ҳайвонларни
- 5% ўқувчилар – эркин фантазияга асосланиб, асосан яшил, сариқ, кўк, олов ранглардан фойдаланиб композициялар яратишди.

ХУЛОСА

“Муסיқа адабиёти” фани бўйича дарс шакллари режалаштириш методикаси. Амалиёт давомида олиб борилган тажрибалар асосида дарсда бажариладиган вазифалар кетма-кетлиги режасини тузиб чиқилди. Мазкур дарс режаси куйидаги босқичлардан иборат.

- ✓ Дарс бошида кичик викторина ўтказиб олиш. Викторинадан асосий мақсад савол-жавоблар ёрдамида ўтилган мавзуларни такрорлаш ва мустаҳкамлаб олиш.

⁴ Томашева Ангелина Аркадьевна. "Состояние музыкальной синестезии" Омский научный вестник, по. 4 (58), 2007, pp. 219-221.

✓ Янги мавзун слайдлар, электрон манбалар ёрдамида ёритиш. Мавзу асосий ахборотлар жамласидан ташкил топиши лозим.

✓ Мусикий манбаа, видеолавҳалар.

✓ Мусикий манбалар тингланаётган вақтда ўзида “мусикий синестезия” билан шуғулланиш.

✓ Композиторлар асарларини ўрганиш мобайнида ўқувчилар ва педагог иштирокида танлаб олинган мусикий материални овозда ижро этиш. Бу борада Ирина Эдуардовна Карагичеванинг “Болалар мусиқа мактабларида сольфеджио ўқитиш усуллари босқичлари” да келтирилган услубий тавсияларига асосланамиз.

✓ Янги ўтилган композитор асарларини ўқувчилар билан биргаликда умумий таҳлил қилиш. Мисол учун унинг асарлари характери, уни бошқа композиторлар ижоди билан солиштириш. Албатта бажарилаётган бундай вазифалар ўқувчиларни ёш даражасига мослаштирилган содда ҳолда берилади.

✓ Тембрли диктант. Тебрли диктант услуби ўқувчиларни бошқа асбоблар овозини фарқлаш кўникмасини тарбиялайди. Бу эса ўз ўзидан келажакда кенг тембрли, симфоник тафаккур эгаларини етишиб чиқишларига катта асос солувчи мусикий омиллардан биридир.

Уйда бажарилиш учун бериладиган вазифалар турлари:

• Композитор ҳаёти ва ижоди ҳақида интернет саҳифаларидан маълумот тўплаш (ўқувчиларни ёш даражасига кўра конспект, слайд-презентация, доклад кўринишида)

• Ўтилган композиторнинг йирик асарлари рўйхатини тузиш

• Асар парчасини ёдлаб келиш

• Ўтилган мавзу бўйича тест саволларини тузиш. Бу жуда самарали вазифалардан бири бўлиб, биринчи навбатда ўқувчилар мавзунини ўрганиб, эркин тарзда саволлар ташкил этишни ўрганадилар.

REFERENCES

1. Кузнецова Ирина Николаевна Дистанционное обучение - в школе? // КИО. 2005. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/distantcionnoe-obuchenie-v-shkole>
2. Слеueva О.В. Мусиқа мактаблари дарс жараёнларида инновациялар.// Мир культуры: Искусства, наука, образование.
3. Стражникова Татьяна Ивановна Инновационные технологии обучения в системе музыкального образования: перспективы развития // Культурная жизнь Юга России. 2009. №2. URL:

4. Томашева Ангелина Аркадьевна. "Состояние музыкальной синестезии" Омский научный вестник, по. 4 (58), 2007, pp. 219-221.
5. Система детского музыкального воспитание Карла Орфа: Сб/ Под ред. Л. А. Ларенбойма. – Л.: Музыка, 1970.
6. Харгривз Д. Дж., Норт. А.К. “Как учат музыке за рубежом” – М: “классика ХХI”нашриёти ,2009., (“Мастер класс” серияси).
7. Тараева Г.Р. Компьютерная музыка и теоретические проблемы музыкального языка. //Южно-Российский музыкальный альманах. 2019. №4. 92-98 б.
8. Дядченко М.С. “Инновационные технологии в музыкальном обучении: тестирование слуховых навыков”
9. <https://cyberleninka.ru/>
10. <https://ru.wikipedia.org/wiki/>